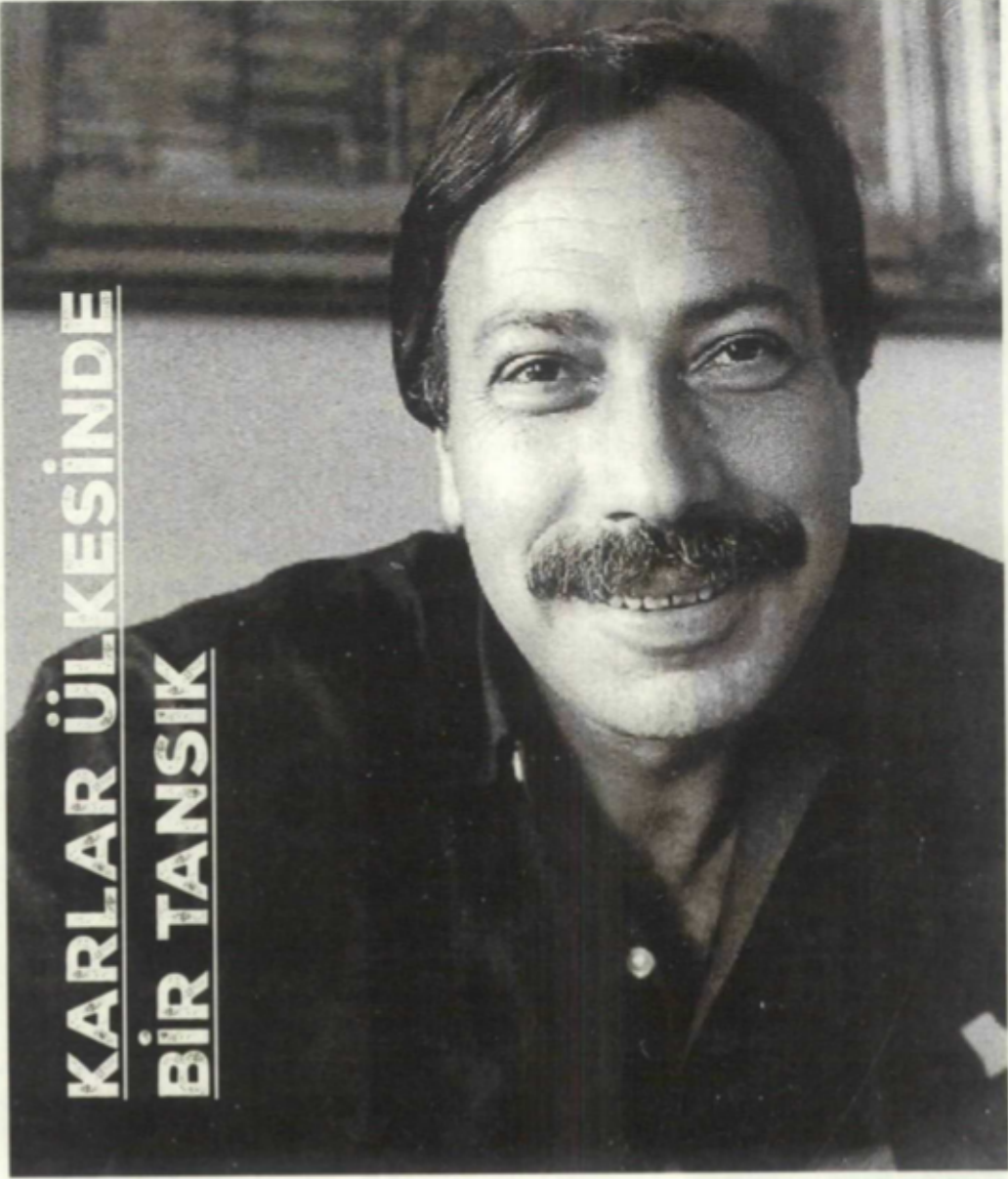

KARLAR ÜLKESİNDE BİR TANSİK

Havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharına kar deniliyormuş. Sözlüklerden ya da kitaplardan okumak, fotoğraflarına bakmak o hissin neresine tekabül eder ki? Mesela bir kenti fotoğraflarıyla tanımaya çalışmak, eski eserlerin fotoğraflarına bakmak ve eseri oluş-

turan taşların işlemelerindeki sanatın hikâyesine erişmeye çalışmak... İnsan, yazgısının ne olduğunu bilmeyen kişidir. Kentler de öyle. Onlarda yazgılarının ne olduklarını bilemezler. Kentler içinde yaşayanların an an oluşturdukları hikâyeleri yazgılarına eklerler ama yine de ne olacağını bilmezler. Kentlerin yazgıları Promet-

heus gibidir; ne ölebilirler ne de çılgınlıkları nihayete erer. Kaniksanmış bir çılgınlığın ortasına düşen insan kendi çılgınlığının tonunu da değiştirmek zorunda kalır. Çünkü çılgınlıklar da birbirine benzemezler. Ferit Edgü "Karlar ülkesinin tansığıyla" karşılaştığında ansımaya çalıştığı şey ardında bıraktığı yaşanmışlıklarının gerçeği de-

Ecce Miserabilis

Bu bir tansık
evet bu bir
tansık olmalı.

Gözün
alabildiğince
beyaz örtüyle
bezenmiş bu
kent bir tansık
olmalı.

Bu kente düşmemin
nedeni bu olsa
gerek; bir tansığa
tanık olmam
gerekiyormuş.

Dağlarla
çevrelenmiş
bu köy benim
tansığım. Bu
insanlar, yüzleri
ayaz yanığı
bu çocuklar,
alnı dövme bu
kadınlar, hoyrat
sakallarının
ardına gizlenmiş
bu adamlar,
bu sırt sırta
yaslı evler,
bacalarından göğe
duman tüküren bu
evler

Ben Nuh peygamber
gibi bir deniz
kazası neticesinde
yeniden dünyaya
düşmüş talihsiz
bir insanım.
Peki, benim
insanlarım peki
benim hayvanlarım
neredeler?...

ğildir. Anıdığı şey bu kente
düşmeden önce başka bir tan-
sıktır.

Ferid Edgü'nün "Hakkari'de Bir
Mevsim" romanını yazma-
ya karar vermesi öğretmenlik
yıllarında Hakkari'ye yaptığı
mecburi hizmet yıllarının göz-
lemleriyle oluşmuş. Gözlem
diyerek yaşanmışlığı değersiz
kılmamak lazım zira yazılası
bir eylemin gözlemcisi olmak
demek aynı zamanda o eyle-
min içinde olmayı da gerektirir.
Paris'in gediklisi genç bir ede-
biyatçı olarak geldiği (ona göre
düştüğü) bu kent kendisine hiç
bilmediği, daha öncesinde gör-
mediği bir dünyanın kapılarını
açar. Denizler ülkesinin prensi
olan öğretmen şimdi karlar ül-
kesinin sefili olmuştur. Nite-
kim kitabın son bölümlerinde
bu anlatıyı öyle bir yere getirir
ki "Ecce Miserabilis" (işte se-
fillik) der. Nihayetinde dâhil
olduğu "Mavi Dergi"si toplu-
luğunu oluşturanlarla birlikte
toplumsal sorunlar etrafında
bir emeğin çilesine ortak ola-
caktır sanatıyla. Ta ki Hak ken-
tine düşünceye kadar...

Yeni Dünyanın Babası Nuh

Hikâyesi saklı bir sürgünün
suskunu olarak anlatıcı, gözü-
nü karlarla örtülmüş küçük bir
köyde açar ve sanki de muhtar
ona bir görev verir; Öğretmen-
lik. Öğretmen olarak sürüldü-
ğü gerçeğinin masalın dışında
kalması gerek şimdilik çünkü
o artık bir tansık (mucize) ile
karşı karşıyadır. Düşlerinde
karaya vurmuş bir geminin son
terk edeni olarak artık dağların
yücesinde yüce bir görevle şe-
reflendirilmiştir o.

Görevi dünyanın bütün ço-
cukları gibi güzel olan Hak
kentinin çocuklarına kendi
dilini öğretmek, sayıları ve
hesap yapmayı öğretmektir
çünkü bu dağ başında sadece
insanın hesabı tutmaz. Doğa
belirlemiştir bütün şartları ve
kendi hesabına dâhil etmiştir
köyün insanlarını. Her şeyi kar
belirler burada. Kış Hak ken-
dinin mevsimsel öznesidir ve
insanlar ona ayak uydurmayı
öğrenmişlerdir. İnsanın kendi
nefesiyle nasıl ısınabildiğini
öğrenmiştir mesela. Bulgur
pilavı ve ekmekle yenilenen
öğünlerin sofraların geleneksel
ziyafeti olduğunu da böylece
öğrenmiştir. Oysa bir biçimde
köyün Nuh'u gibi onlara ye-
mek adabını yemek çeşitlerini
hatta sebzeleri öğretmeyi de
istemektedir. Denizlerden bah-
sedecektir, bin bir çeşit balık-
lardan ve onlarla yapılan mari-
nalı yemeklerden. Oysa bunlar
öğretmenin ardında bıraktığı
bir düşün parçalarıdır artık
ve o burada beyaz bir masalın
içindedir. Öğretirken daha çok
öğrenecek, yaşayacak, tanık
olacak, üzülecek, mutlu olacak
ve gemiden arta kalanların di-
lini de öğrenecek zira kaptan
gemi sakinlerinin dillerini de
bilmemektedir, kültürlerini de...

Ötekinin Ötekileri Tanınması

Öğretmen daha kente ilk giri-
şinde öteki olduğunu hisseder.
Bir kentin yabancı olması
ne demek olduğunu anlaması
kolay olur böylece. İlk kar-
nını doyurmak için girdiği lo-
kantada yemek yerken ortam-
da bulunanların bakışlarından
anlar öteki olduğunu, sonra

çay içmeye gittiği kahvede daha bir iyi anlar ve nihayetinde kitapçıya vardığında bir kez daha anlar ki; kendisi daha kente ayak basmadan hikâyesi kente ulaşmış ve ağızdan ağıza kulaktan kulağa dolaşmıştır. Ancak bir sürgünle gidilebilecek (ya da düşülebilecek) bir yerdir Hak kenti. Kitap bir düşün habercisi gibi şu sözlerle başlar;

"A / Hak. Kenti

Hak. kentim

çileli gözlerin

cüzzamlı derin

ve-kar ile devam eder adın."

Uzun bir şiiri andıran önsözden anlarız ki biz sayfalar ardına açıldıkça bir masalın dipsiz kuyusuna düşeceğiz ve orada karşılaşacağımız insanların gerçeğinin dışında biz bir düşünde içine gireceğiz. Onların gerçeği ile bizim düşümüz kitabın sonunda bir masala dönüşecek ve kitap bittiğinde gerçekler de geride kalacak düşler de ve biz masalımızı alıp bir kayığa atlayarak yeni bir Nuh edasıyla topraktan koparak suyun akıntısına teslim edeceğiz yazgımızı...

Yabancılar Arasında Bir Yabancı

Kitabın ilk bölümüne böyle bir başlığı uygun görmüş Ferid Edgü. Bu ifadeden yola çıkarak "öteki"nin olduğu yerde kaçınılamaz olan şeydir diğer "öteki." Böylece birbirlerinin ötekisi olanların arasında gerçeğin masalı yazılmaya başlanır yazar tarafından. Tanık olduğu her olay onun yabancı olduğu bir yaşamın gerçekleridir.

Muhtar, Halit, Zazi, Ramazan, Seyit, bakkal, berber ve Süryani...

Süryani kentin ötekisinin de ötekisidir. Kitapçılık yapmaktadır. Daha evvel kimsenin duymadığı dillerle yazılmış kitapları satmaktadır. Dükkanında yüz bir kitabı vardır bir de eski bir haritası. Bir denizciye verilecek en güzel hediyedir harita. Nitekim öyle de olur. Süryani öğretmene ilk gelişinde on kitap ve bir de harita ile bir mühür verir. Harita kitabın sonuna kadar çözülmemiş bir sır gibi sürekli sesini duyup duymamak arasında merakla beklediğimiz bir unsur olarak gözümüzün önündedir bu andan itibaren. Oysa öğretmen ne zaman haritaya bakacak olsa mutlaka çat kapı bir misafir gelecektir...

Öğretmen Hak kentinin tanığı olarak karşılaştığı her olayı içsel bir metne dönüştürerek önce irkilir sonra yazar. Bekler ölmektedir kentte ve o bu ölümlere çare olamadığı için kıvrınmaktadır. Nitekim Seyit'in bebeği ölür ve onun defin işlemine tanık olur; "Bir çocuk ölüsünü gömmek. Tıpkı bir ağaç diker gibi, buğday eker, odun keser, yün kırpar gibi sıradandı." Diye not eder. Ölümün sıradan olduğu cınayetlerin kanıksandığı ve halkın bütün bunları susarak kabullediği bir köyde ölüm döşegindeki kardeşi için öğretmenin kapısını çalan Alaattin'in söylediği söz ise kitabın kırılma anıdır; "İlaç çare değildir, portakal ver, çünkü hiç portakal yememiştir."

Bahar Sürgününden Kentin Sürgünlerine

Süryani kenti ilk terk eden olur. Bir söz çıkar ve düşer düşünceyle tanışmamış belleklere ve dükkânı yağma edilir, kitapları sokağa taşınır ve yakılır. Romanın ana karakteri öğretmen oturduğu berber koltuğunda bu hikâyeyi berberin onun sakalını tıraş ederken söylediği; "sakalın en göze batan yeri çenedir" sözüyle de bu olayın halk tarafından kanıksandığını anlarız. Neticesinde kanıksanan olay kentin düşünce varlığına tekabül eden ve yanmakta olan kitaplardır. Nazîler tarafından kitapları yakılan Thomas Mann gibi yaşlı bir adam feryat etmektedir "Ne olur yakmayın! Bari okuduktan sonra yakın!" Süryani, sanki de bir düşüncesizliği terk edercesine kent güneşi karşılamadan evvel evini barkını toplayıp terk etmiştir bu kenti.

Ve nihayet kentin bu orta yerinde yazarla baş başa kalırız aniden. Ve sorarız ona: Kimsin sen? Neden buraya düştün? Bu yalnızlık niçin? "Mutluluk soruların bittiği yerde başlıyor." Soru sormadan yaşamının bir yolu olsaydı keşke. Şimdi ben senin anlattıkların hakkında yazan ben, sistemin sürgünü olan sana bir soru sormak istiyorum; Sen hiç aynada yüzüne bakarken hiçbir soru aklına gelmeden, gözlerini kırpmadan o camdan yansıyan yüzüne ve o yüzü delen gözlerinin içine bakabildin mi hiç?...

Sen ki denizin naif rüzgârlarında güneşlenirken, güneşin dağlardaki karları eritmeye

yetmediği zirvelerde yaşayan insanların kavrukluğundan haberdar mıydın? Bir insan neden kavrulur? Güneş insanı kavurur da ya ruhu ne kavurur. Hani ölen bebekler için vali ancak karlar eriyince doktor göndermişti ve hani sen bir çok makama mektuplar, dilekçeler yazmıştın da seni üstü kapalı sorguya çekmişlerdi; "ne güzel mektuplar yazmışsın, ne güzel dilekçeler yazmışsın, cümlelerin ne kadar da güzel." "Bari cevap alabildin mi mektuplarına, dilekçelerine diye de sana" sor-

muşlardı.. Sen bütün bunlara şaşırmıştın. Şimdi bu yazının yazarı olarak ben de tıpkı senin gibi şaşkınlıklar yaşıyorum. İlahtan evvel portakal yemeyi düşünecek kadar dünyadan yoksun bu insanlara öteki diyen deniz kenarında güneşlenmeyi medeniyet hazrı sayanlar değil midir?

Ama sen de haklısın, belki de soru sormayı bildiğin için seni Hak. kentine sürdüler. Belli ki bize bu masalda bir şey demek istiyorsun; " Ben de bu kente

düşüm ki; ancak bu şekilde yaşayabilir insan burayı bu yalnızlığı bu çaresizliği." Daha ilk günden mektupların gelmişti oysa ve karlar eriyinceye kadar da devam etmişti gelmeye. İnsanların ulaşamadığı bu yere mektuplar nasıl ulaşmıştı? Biliyorum; aşk yol, bilmez iz bilmez, engel bilmez diyorsun. Öyledir elbet aşk olmazsa insanı dünyaya başka ne bağlayabilir ki!

Her gelenin ilk fırsatta kaçtığı bir kenttir Hak. Daha önce gelen öğretmenlerin hepsi bırakıp kaçmıştır. Yeni gelen öğretmenin de kaçacağını herkes biliyordu. Vali biliyordu, Müdür biliyordu, onu sürgün eden sistem de biliyordu. Öyle ki karlar eriyince gelen müfettişin onun kaçacağına olan inancını bir şaşkınlıkla süsleyerek söylemesinden anlarız bunu.

Artık özgürsün, karlar eridi, istediğin yere gidebilirsin der müfettiş ama öğretmen bir kurşunun ardında bıraktığı sessizliği mimlercesine; gidecek bir yerim yok derken sanki de şunu demektir; "Zaten dünyadayız, buradan başka nereye gidebiliriz ki!"

Ferit Edgü'nün "Hakkâri'de Bir Mevsim" romanı düş içinde gerçeğin deveran ettiği ve o gerçeklerin de baharın gelişiyi eriyip buharlaştığı bir mevsimi mimlemektedir. Tıpkı bu kente düşüp sonra onun zirvesine tutunamayıp düşenler gibi...

Ferit EDGÜ / Hakkâri'de Bir Mevsim / Sel Yayıncılık